

СТАНОВИЩЕ РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ ПВДНЯ УСРР В МІЖВОЄННІ РОКИ

В статті на основі архівних та інших джерел розглядається становище римо-католицької церкви в міжвоєнні роки на Півдні України. Наводяться статистичні дані кількості парафіян римо-католицьких громад регіону. Показано основні форми та методи антирелігійної пропаганди.

Ключові слова: *римо-католицька церква, костел, антирелігійна пропаганда, тоталітарний режим.*

Римо-католицька церква належить до релігійних інституцій, які здавна існували на території України. До революції 1917 року вона зазнавала певних утисків, як конкурент офіційного православ'я та натхненник польського національно-визвольного руху, потерпала від різноманітних дискримінаційних заходів, проте діяла легально на території українських земель і мала добре організовану структуру, ієрархію та численну паству.

Лютневу революцію 1917 року і падіння самодержавства римо-католицьке духовенство в Україні зустріло з надією на покращення свого офіційного становища. Тимчасовий уряд проголосив свободу совісті та віросповідання і тим самим нібито відкрив можливості для утвердження РКЦ на підросійських територіях. Ще одним владним розпорядженням від 2 вересня 1917 р. визнавалася рівноправність православної і католицької церков, а також скасовувалася низка антикатолицьких дискримінаційних заходів [1].

Реакція цих двох церков, що впродовж віків конкурували між собою, на суспільні зміни виявилася діаметрально протилежною: якщо православне духовенство, особливо його верхівка, сприйняло крах Російської імперії як суспільну й особисту трагедію, втрату ідеологічної опори, то в костелах, навпаки, правилися молебні вдячності російській демократії.

Проте вже перші кроки нового режиму розвіяли всі ілюзії римо-католицького духовенства: провідники РКП(б) і КП(б)У та контрольований ними державний апарат РКЦ, як і будь-яку іншу конфесію, оголосили контрреволюційною й намагалися побороти її, насамперед, силовими та провокаційними методами. За словами дослідниці Н. Рубльової, «радянська адміністрація розглядела в РКЦ серйозного конкурента у боротьбі за вплив на маси, оскільки це була потужна духовна інституція зі сталою, віками виробленою структурою та ієрархією, численним кліром і віруючими, розгалуженою мережею храмів і чималим набутим досвідом виживання та самозбереження за умов владної неласки» [2].

Початок 20-х років став періодом безкомпромісного наступу радянської влади на позиції церкви, в тому числі і римо-католицької. Для регулювання державно-церковних відносин у радянській Україні створено цілий механізм, складовими якого були Комуністична партія, НКЮ-НКВС-ВУЦВК та органи держбезпеки. Керівництво широкомасштабною антирелігійною пропагандою здійснював агітаційно-пропагандистський відділ при ЦК РКП(б). У 1922 році при ньому створена антирелігійна комісія. Це був таємний орган, який у 1922-1929 роках визначав і координував всю антирелігійну політику радянського уряду. Факт її існування тривалий час приховувався. Коло осіб, які знайомилися з розпорядженнями антирелігійної комісії, було суворо обмежене. В Україні комісія Політбюро ЦК КП(б) з антирелігійної пропаганди чи Всеукраїнська антирелігійна комісія почала діяти 4 липня 1922 року.

Створення подібного виконавчого органу стало наслідком прийняття у січні 1919 року Декрету Тимчасового робітничо-селянського уряду України «Про відокремлення церкви від держави і школи від церкви». В липні 1920 року завдання щодо втілення в життя Декрету покладено на Народний комісаріат юстиції. 31 травня 1921 року у його складі створений особливий ліквідаційний відділ відокремлення церкви від держави, якому надані досить широкі повноваження (розробка проектів відповідних законів і підзаконних актів – директив, інструкцій,

обіжників, положень; здійснення контролю за дотриманням чинного законодавства про культу; регулювання відносин державних інституцій та церкви; надання консультативної допомоги з цих питань і т.д.). Але найголовнішим напрямком державним завданням цього відділу був широкомасштабний збір інформації про різні сторони релігійного життя віруючих та священнослужителів духовних конфесій.

У жовтні 1922 р. відділ відокремлення церкви від держави та його місцеву мережу передали у відання Народного комісаріату внутрішніх справ України. Вочевидь, ці зміни сталися не випадково, адже НКЮ, на протигагу НКВС, не володів достатніми можливостями для здійснення фіскальних та репресивних функцій [3].

Одним із основних завдань місцевих органів по відокремленню церкви від держави стала реєстрація статутів та укладення договорів з релігійними громадами про передачу їм майна у орендне користування. У разі відмови, костели закривалися, а пастві заборонялися релігійні збори. Католицьке духовенство намагалося всіляко чинити опір цим вимогам, наполягаючи на тому, що храми – це власність католицької церкви, оскільки побудовані на кошти парафіян та благодійників з Європи. Приводом до переслідувань РКЦ слугувала й кампанія по вилученню церковних цінностей, яка почалася у зв'язку з голодом 1921-1922 рр. Тому, з метою збереження храмів та відновлення богослужінь, католицькі громади вимушені були піти на поступки радянській владі – погодитися на укладання договорів оренди церковних споруд.

Так, наприклад, 14 вересня 1921 року сформована і приступила до роботи Херсонська ліквідаційна комісія по відокремленню церкви від держави. А вже за два дні 16 вересня з усіх церков Херсона вилучені метричні книги, зокрема, з костелу за 1849-1920 роки [4].

На засіданні ліквідаційної комісії 2 травня 1922 року задоволена заява прихожан костелу про передачу споруди у використання даною релігійною громадою [5] у другій половині травня того ж року підписано договір [6].

Договори оренди мали уніфікований характер. Згідно цього документу, члени громади отримували у безкоштовне користування костели з речами культового характеру, зобов'язувалися берегти та використовувати відповідно до його призначення, беручи на себе всю відповідальність за цілісність та збереження майна, а також за додержання зобов'язань. Члени громад зобов'язувалися зі своїх коштів сплачувати поточні витрати на утримання храмів. Вести інвентарний облік церковного майна та коштів, включно з благодійними пожертвами. Щорічно звітувати перед окружним адміністративним відділом, надаючи при цьому поіменні списки засновників і рядових членів громади. А членами громади могли бути лише особи не молодше 18 років, які не входили до іншої громади і належали до даного культу [7].

В храмах заборонялося: проведення політичних зібрань; розповсюдження книг, брошур, листівок ворожих радянській владі; зберігання цінних речей, з будь-якої причини не внесених в акти про вилучення цінностей або куплених після його складання; проведення богослужінь та набатних тривог з метою повалення влади більшовиків; проголошення проповідей або промов ворожих радянській владі та її окремим представникам; заворушення, що могли привести до порушення громадського спокою; зберігання будь-яких предметів, що становили приватну власність громадян.

Вказувалися причини, за якими громади могли бути закритими: 1) за постановою відповідних губернського або окрвиконкому, 2) внаслідок арешту членів громади; 3) за постановою загальних зборів членів громади; 4) якщо кількість членів громади становила менше 50 осіб [8].

Важливою ділянкою роботи виконавчих, партійних та каральних установ Півдня України стало збирання відомостей про чисельність громад віруючих серед місцевих представників польської національності, що підтверджують дані архівів. Так у Великолепетихському районі Мелітопольського округу в селі Костянтинівці діяв костел, а його громада в 1925 році складалася з 390 членів. В селі Миколаївка цього ж району, до римо-католицької громади входило 300 чоловік. Громади польських сіл Новопетрівка і Верхні Торгаї Нижньосірогозького району нараховували відповідно 230 і 211 чоловік [9]. У Чаплинському районі Херсонського округу костели діяли в селах: Григорівка, Преображенка, Білоцерківка, Цареводар, а загальна кількість членів римо-католицьких громад становила 750 чоловік [10].

Закономірним процесом для Південного регіону стало збільшення кількості парафіян в середині 20-х років та різке зменшення в кінці. Наприклад, чисельність католицької громади села

Цареводар Херсонського району протягом 1925-1926 рр. зросла на 19% (з 198 до 236 чол.), Преображенської католицької громади Чаплинського району на 38% (з 221 до 304 осіб) [11], Киселівської громади Снігурівського району на 43% (з 134 до 236 чол.) [12].

Загалом, станом на 1925 рік по Херсонському округу діяло 10 римо-католицьких громад, в яких нараховувалося 2400 парафіян [13]. На 1930 р. в Херсонській округу, згідно звітів адмінвідділів окружних виконавчих комітетів, чисельність віруючих римо-католицьких громад складала 961 чоловік, тобто порівняно з 1925 роком зменшилася на 40% [14].

В Одеському округу на 1925 р. налічувалося 16162 римо-католики, які належали до 56 релігійних громад [15]. Починаючи з 1928 р. в округу спостерігається різке зменшення католицьких громад та кількості їх членів. Так, згідно статистичних відомостей по обліку релігійних громад в 1929 році в Одеському округу діяли 44 громади, з кількістю віруючих в них 8793 чол., зменшення становить 54% [16].

Впродовж 20-х рр. в місті Одесі діяли 4 римо-католицькі громади. Згідно з даними адмінвідділу Одеського окружного виконавчого комітету в 1925 р. вони налічували 920 парафіян, із них до парафії св. Климента належали 150 членів, парафії в ім'я Успіння Пресвятої Діви Марії – 650 чол., громади костелу св. Апостола Петра – 70 чол., парафії при каплиці св. Сім'ї – 50 чол. [17]. У 1929 р. загальна кількість парафіян цих громад зменшилась на 47% і складала 488 чол. [18]. Зауважимо, що до революції 1917 р. лише парафії св. Климента та Успіння Пресвятої Діви Марії нараховували 17800 та 15000 чол. відповідно [19].

Таким чином, протягом 20-х років у Південній Україні простежується характерна загальноукраїнська тенденція до поступового зменшення числа римо-католицьких громад та числа їх парафіян. Разом з тим, спостерігалось нетривале зростання чисельності віруючих в середині 20-х років, що пояснюється незначною лібералізацією державно-церковних відносин.

Більшість членів римо-католицьких громад, за соціальним складом були робітниками та селянами. Модифікація соціального складу віруючих відбулася після громадянської війни. Адже в дореволюційні часи надійною опорою РКЦ служила та частина паства, що належала до елітарних прошарків населення – великі землевласники, аристократія, підприємці, урядовці, інтелігенція [20]. В радянські часи, парафіяни РКЦ були представлені вихідцями з робітників, селян та кустарів і серед них майже не було виразників колишніх панівних класів (дворянства, великої, середньої та дрібної буржуазії), а також вихідців з інтелігенції, які або загинули у часи війни, або емігрували за кордон, не бажаючи жити під новою владою [21].

Агресивні методи боротьби з церквою, що використовувалися органами радянської влади на початку 20-х років не дали жодних результатів, а навпаки – посилили антибільшовицькі настрої в суспільстві. Це стало зрозумілим і для комверхівки. У звітах, які надходили з місць, вказувалося на те, що необережний підхід до релігійних почуттів віруючих часто приводив до купання попів в колодцях, знятті куполів зі ще не закритих храмів, заборони хресних ходів. Такі адміністративні заходи набирали іноді неприпустимо потворну форму, коли місцеві органи не рахувалися з побутовими умовами і традиціями населення, чим викликали у нього все більше незадоволення радянською владою [22].

Працівники відділів культів і польських секцій при виконкомах та парткомх Південної України розпочали систематично і послідовно проводити антирелігійну діяльність серед усіх вікових категорій польського населення. Так, за наказом завідувача Одеської польської секції при губкомі КП(б)У в червні 1921 р. із польських бібліотек міста вилучено всі релігійні книжки й водночас створено відділи соціалістичної літератури на суспільно-політичну тематику із роз'ясненням положень марксистсько-ленінської теорії [23]. У травні 1924 року, на території римо-католицького костелу в Одесі, відкрито невеличку читальню, з книгами та пресою польською мовою [24]. Парадокс ситуації полягав у тому, що на території храму функціонувала світська установа, яка пропонувала читачам атеїстичну літературу.

В містах проводилися масові зібрання, на яких співробітники відділів культів і польських секцій проводили серед співвітчизників активну антирелігійну пропаганду і виступали з доповідями на антирелігійні теми. Наприклад, в Херсонському округу працівниками Польбюро в 1925 році проведено 6 доповідей-співбесід в місті та селі Киселівка: «Про походження світу», «Про походження життя на землі», «Про походження людини» [25].

З жовтня 1925 року по 1 липня 1926 року в Миколаєві польською мовою прочитано дві доповіді про походження релігії і три лекції про виникнення життя на землі професором Сапожниковим, які відвідали кілька десятків поляків [26].

Особливо така робота активізувалася під час Великодніх свят, відповідальні працівники читали лекції «Про походження і значення Великодня», «Про шпигунську діяльність католицького духовенства» тощо [27]. Подібні заходи проводилися дуже обережно, виступи не носили відкритий агресивний, антирелігійний характер, а доповідачі намагалися бути коректними та тактовними в висловлюванні. Самі ж пропагандисти відзначали, що антирелігійну роботу можна провести лише тоді, коли слухачі не помітять, що вона антирелігійна, бо інакше покидають зібрання [28].

Однією з найболючіших проблем для радянських органів влади, залишалося кадрове забезпечення реалізації антирелігійної стратегії. В центрі констатували, що на місцях організацією пропаганди займаються невідготовлені люди, часто безпартійні, в округах «антирелігійники» працюють за сумісництвом. В Україні антирелігійних працівників вищої категорії налічувалося всього 220 осіб, другої категорії – 500. Більшовики змушені були визнати, що проти церковної вченості наші агітатори повинні виступати майже беззбройними, оскільки на місцях виявляється велика безпорадність у справі підготовки антирелігійних пропагандистів [29].

Дійсно, польське населення залишалося вірним своїм релігійним переконанням. Так, в селі Преображенка Чаплинського району, діяльність драматичного гуртка при хаті-читальні продовжувалася лише до великого посту, після – робота припинилася [30]. У звіті Польбюро міста Одеси також вказується, що вплив костелу на польські маси дуже великий. Це підтверджує той факт, що коли в Одесу приїздив католицький єпископ, то в храмі зібралося близько 3000 поляків і, потрібно відзначити, що здебільшого це були робітники [31].

Отже, жодні методи радянської влади, ні поблажливі, ні агресивні не приносили бажаних результатів. Тому для посилення боротьби з «забобонами і темрявою» влада стала використовувати самий надійний засіб: арешти, табори і заслання священників і мирян. Одним з особливо поширених способів фізичного знищення церкви стали групові процеси, що були унікальним проявом радянського «правосуддя». У різних регіонах арештовувалися групи священників та мирян.

Передувала масовим репресіям чергова кампанія по закриттю костелів та їх передача під клуби, будинки піонерів, будинки культури тощо. Польське населення протестувало проти таких заходів влади, проте маховик репресій було запущено. В 1930 році костел закрили в селі Цареводар. В знак протесту проти закриття костелу в селі вибухнуло жіноче «контрреволюційне» повстання, яке очолив Казимирчак І. М., що був головою римо-католицької громади та ради костелу. За це заарештований та розстріляний з конфіскацією майна. [32].

Із закритого костелу в Цареводарі зробили склад, пізніше в костелі стали зберігати отрутохімікати. Навіть у документації сільської ради він обліковувався не як архітектурна пам'ятка, а як склад [33].

В 1931 році в Херсоні, за даними заступника голови міськвиконкому Лебедева «католицька церква за клопотанням трудящих була закрита. За відсутністю архівних матеріалів установити, за рішенням якого органу закритий був будинок, неможливо» [34]. Католики херсонської парафії неодноразово зверталися до місцевої влади з метою повернення храму. 3 листопада 1935 року в офіційно закритому костелі відбулися нелегальні збори католиків, на яких обговорювалися питання про клопотання щодо повернення костелу католицькій громаді, про ремонт костелу та відрядження до Миколаєва уповноваженої особи з метою запрошення ксьондза А. Штіля для проведення богослужінь [35]. Треба зазначити, що ні 1935-го, ні 1936-го рр. учасники цього «бунту» не зазнали репресій з боку влади, але 1937 року вони повною мірою відчули наступ держави на релігію. В 1937 році в місті Херсоні «виявлено» контрреволюційну польську організацію, яка на чолі з ксьондзом А. Цимерманом проводила контрреволюційну націоналістичну діяльність проти радянської влади. Пригадали звинуваченим і виступи проти закриття костелу, і проведення молитов в закритому храмі [36].

Більше 10 років костел простояв нічийний, пізніше його віддали під ремонтні майстерні. А 1 травня 1957 року перебудовану споруду передали під дитячий кінотеатр ім. П. Морозова [37].

В Костянтинівці Великолепетихського району костел закрили в 1935 році. З нього вирішили зробити клуб, але селяни боялися і не хотіли використовувати святе місце не за призначенням. Тому невдовзі з католицького костелу зробили зерносховище. З будинку ксьондза – господарське приміщення. Дзвіницю зруйнували, бронзові дзвони вивезли. Ксьондза і надто освічених селян репресували [38].

Римо-католицька церква в Миколаєві діяла до 1934 року, потім за рішенням міськвиконкому будівля була передана краєзнавчому музею, і в ньому розмістився художній музей [39]. Фактично діяльність костелу припинилася після арешту настоятеля – Зиско Х. Л., 25 вересня 1933 року, під час операції радянських спецслужб під кодовою назвою «Резидентура» [40].

Упродовж 1937-1938 рр., у пік сталінських репресій, римо-католицька церква як суспільна інституція з власною ієрархією, кліром та паствою була повністю ліквідована. Всі костели було зачинено, а діяльність громад РКЦ заборонено.

Проте з підсумків всесоюзного перепису населення, який відбувся у січні 1937 року і включав (на вимогу Й. Сталіна) таке особливо делікатне питання, як ставлення громадян до релігії, а у віруючих – про їх віросповідання, стало зрозуміло, що наступ на релігію тривалістю 20 років поспіль не мав вдалого завершення у головному – світогляд людей суттєво не змінився. Більшість громадян СРСР, а в сільській місцевості – 2/3 населення, під час перепису традиційно визнала себе віруючими і прихильниками того чи іншого віросповідання [41].

Таким чином, утвердження в СРСР тоталітарного режиму потягло за собою відмову від проголошених раніше більшовицькою партією засад національної політики, що в деякій мірі стримувало радянські органи влади від відкритих агресивних методів боротьби з римо-католицькою церквою. До певного часу використовувалася тактика антирелігійної пропаганди та поступового придушення, наслідком чого стало нетривале зростання чисельності віруючих в середині 20-х рр. ХХ ст., що швидко змінилося до протилежного. Рішучий наступ на позиції римо-католицької церкви в 30-х рр. ХХ ст. спричинив повну ліквідацію організованих проявів релігійного життя українських католиків. Хвилі арештів, групових процесів, яких зазнало духовенство і паства римо-католицької церкви упродовж 30-х років, призвели не лише до цілковитого закриття костьолів і припинення діяльності католицьких громад, але й до фізичного знищення майже всіх священників.

Список використаних джерел та літератури:

1. Рубльова Н. Ліквідація в Україні ієрархії Римо-католицької церкви (кінець 1917–1937 рр.) / Н. Рубльова // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 2000. – № 2/4 (13/15). – С. 1,3,5.
2. Рубльова Н. Невідома ділянка «антирелігійного фронту»: Боротьба владних структур УСРР проти Римсько-католицької церкви, 1920-ті роки / Н. Рубльова // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 1998. – № 1/2 (6/7). – С. 234.
3. Городецький О.В. Національна політика радянської держави щодо польського населення Півдня України (1921-1929 рр.): Дис... канд. іст. наук: (07.00.01) / Дніпропетр. нац. ун-т. – Дніпропетровськ, 2007. – С. 108
4. Державний архів Херсонської області (далі ДАХО). – Ф. Р-1887. – Оп. 3. – Спр. 695. – Арк. 114.
5. ДАХО. – Спр. 696. – Арк. 35-36.
6. Там само. – Спр. 712. – Арк. 18.
7. Державний архів Миколаївської області (далі ДАМО). – Ф. Р-5859. – Оп. – 2. – Спр. 4543. – Арк. 74.
8. Там само. – Арк. 74-75.
9. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі ЦДАВО). – Ф. Р-5. – Оп. 2. – Спр. 1032. – Арк. 4-5.
10. ЦДАВО. – Спр. 1087 – Арк. 9, 12.
11. ДАХО. – Ф. Р-445. – Оп. 1. – Спр. 153. – Арк. 1-2, 94-96.
12. Там само. – Спр. 142. – Арк. 172.
13. ЦДАВО. – Ф. Р-5. – Оп. 2. – Спр. 1087. – Арк. 11.
14. Там само. – Оп. 3. – Спр. 1648 – Арк. 45.
15. Там само. – Оп. 1. – Спр. 1046. – Арк. 20.
16. Там само. – Оп. 3. – Спр. 403. – Арк. 47.
17. Там само. – Оп. 2. – Спр. 982. – Арк. 26.
18. Там сам. – Арк. 31.

19. Лиценбергер О. Римско-католическая церковь в России: история и правовое положение / О. Лиценбергер. – Саратов.: Поволжская Академия гос-нной службы, 2001. – С. 160.
20. Ващенко І. М. Історіографія історії польської національної меншини УРСР 1920 - 1930-х років: Дис... канд. іст. наук: 07.00.06 / І.М. Ващенко. - К.: Ін-т історії України НАН України, 2006. – С. 119.
21. Городецький О.В. Вказана праця. – С. 104.
22. Державний архів Одеської області (далі ДАОО). – Ф. П-7. – Оп. 1. – Спр. 942. – Арк. 22.
23. ДАОО. – Ф. П-3. – Оп. 3. – Спр. 94. – Арк. 71.
24. Там само. – Спр. 237. – Арк. 151.
25. Там само. – Ф. П-7. – Оп. 1. – Спр. 379. – Арк. 71.
26. ДАМО – Ф. П-1. – Оп. 1. – Спр. 298. – Арк. 32.
27. ДАОО. – Ф. П-3. – Оп. 1. – Спр. 1606. – Арк. 23, 24.
28. Там само. – Ф. П-7. – Оп. 1. – Спр. 379. – Арк. 71.
29. Центральний державний архів громадських об'єднань (далі ЦДАГО). – Ф. П-1. – Оп. 20. – Спр. 748. – Арк. 158.
30. ДАМО. – Ф. П-7. – Оп. 1. – Спр. 379. – Арк. 71.
31. ДАОО. – Ф. П-7. – Оп. 1. – Спр. 1543. – Арк. 82.
32. Степанова Н. Костьол / Н. Степанова // Придніпровська зірка. – 2010. – 28 травня. – С. 3.
33. Дергачева Т. Правда в Царев-Дарі. / Т. Дергачева // Новий час. – 2010. – 6 травня (№ 18). – С. 17.
34. ДАХО – Ф. Р-731. – Оп. 4. – Спр. 105. – Арк. 11.
35. Ганзуленко В. Репресивна політика радянської влади щодо римо-католиків Херсонщини в 20-30-х рр. ХХ ст. / В. Ганзуленко // Наукові записки. Серія «Історичне релігієзнавство» – Вип. 2. – Острог: Національний університет «Острозька академія», 2010. – С. 71.
36. ДАХО – Ф. Р-4033. – Оп. 3. – Спр. 147. – Арк. 7, 10-13, 41, 53.
37. Куценко Ю. Римо-католицький костел у Херсоні: як спроба проєкції долі польського населення краю / Ю. Куценко // Південний архів: Збірник наукових праць. Історичні науки. - Вип.5. – Херсон: Айлант, 2001. – С.186
38. Бестюк І. Костьол // Таврійські вісті. – 2002. – 21 грудня. – С. 9.
39. Релігійні організації на Миколаївщині: історія та сучасність; Науково-популярний довідник. – Миколаїв: Вид-во МФ НаУКМА, 2001. – С. 71-72.
40. Біографії римо-католицьких священників репресованих радянською владою // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 2003. – № 2 (21). – С. 392.
41. Рубльова Н. Репресії проти «церковників» і «сектантів» в УРСР, 1917-1939 рр. / Н. Рубльова // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 2007. – № 1(28). – С.205-219.

O.A. TRETJAKOVA

POSITION OF THE ROMAN CATHOLIC CHURCH SOUTH SSR IN THE INTERWAR YEARS

The article is based on archival and other sources considered position of the Roman Catholic Church in the interwar years in southern Ukraine. We give statistics of Roman Catholic parish communities in the region. The basic forms and methods of anti-religious propaganda.

Key words: Roman Catholic Church, church, anti-religious propaganda, totalitarian regime.

O.A. ТРЕТЬЯКОВА

ПОЛОЖЕНИЕ РИМО-КАТОЛИЧЕСКОЙ ЦЕРКВИ ЮГА УССР В МЕЖВОЕННЫЕ ГОДЫ

В статье на основе архивных и других источников рассматривается положение римо-католической церкви в межвоенные годы на юге Украины. Приводятся статистические данные количества прихожан римо-католических общин региона. Показаны основные формы и методы антирелигиозной пропаганды.

Ключевые слова: римо-католическая церковь, костел, антирелигиозная пропаганда, тоталитарный режим.